

**Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет
Інститут психології та педагогіки
Кафедра вікової та педагогічної психології
Кафедра загальної психології та психодіагностики**

Студентський науковий альманах

(Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів і молодих науковців "Гендерні аспекти розвитку самосвідомості в онтогенезі"
Рівне, 15-16 квітня 2010 р.)

Рівне, 2010

Студентський науковий альманах. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів і молодих науковців "Гендерні аспекти розвитку самосвідомості в онтогенезі". Рівне, 15-16 квітня 2010 р. – Рівне: РДГУ, 2010. – 198 с.

Редакційна колегія:

Павелків Р.В. - доктор психологічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної та навчально-методичної роботи, директор Інституту психології і педагогіки РДГУ, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології Інституту психології та педагогіки РДГУ, Заслужений працівник освіти України – співголова;

Воробйов А.М. – кандидат педагогічних наук, професор, перший проректор РДГУ, завідувач кафедри загальної психології та психодіагностики Інституту психології та педагогіки РДГУ, Заслужений працівник освіти України - співголова

Безлюдна В.І. - професор кафедри вікової та педагогічної психології РДГУ;

Корчакова Н.В. – доцент кафедри вікової та педагогічної психології РДГУ;

Созонюк О.С. – доцент кафедри вікової та педагогічної психології РДГУ;

Яцюк Н.О. – доцент кафедри вікової та педагогічної психології РДГУ;

Матеріали обговорені та рекомендовані до друку на засіданні науково-методичної ради психолого-природничого факультету РДГУ. Протокол № _____ від _____ 2010 р.

Ігнорування вікових та особистісних особливостей дитини з боку батьків зазвичай призводить до конфліктів, взаємного неприйняття, а нерідко і до соціальної дезадаптації. В результаті неправильного виховання, труднощі та емоційні стреси, що виникають, створюють умови для появи невротичних та характерологічних розладів. При цьому особливості особистості визначають вибіркочувствителі до різних психогенних факторів, одним із яких є неправильне батьківське виховання.

Література

1. Захаров А.И. *Неврозы у детей и подростков.* - Спб., 1998.
2. Чеснокова И.Г. *Межличностные отношения в семье как фактор формирования эмоционально-ценностного самоотношения подростка: Дис. ...канд. психол. наук.* - М., 1987. - 224 с.

УДК159.922.2

ФОРМУВАННЯ Я-КОНЦЕПЦІЇ ДИТИНИ НА РІЗНИХ СТАДІЯХ РОЗВИТКУ

**Ходневич Наталія, студентка 4 курсу
Безлюдна В.І., кандидат педагогічних наук, професор
Рівненський державний гуманітарний університет**

У сучасній психології Я-концепція розглядається як один з компонентів особистості, як ставлення індивіда до самого себе. Поняття «Я-концепція» виражає єдність і цілісність особистості з її суб'єктивною внутрішньою стороною, тобто те, що відомо індивідові про самого себе, яким він бачить, почуває уявляє себе сам. Проблема Я-концепції вивчалася як зарубіжними психологами (Д. Рождерс, З. Фрейд, А. Фрейд, Е. Еріксон), так і вітчизняними (Б. Ананьев, А.В. Захарова, І.С. Кон, М.В. Корепанова, А. Я. Петруліте, В.В. Столін) [1,85].

Численні дослідження підтверджують наявність різноманітних чинників, що впливають на формування Я-концепції дитини, при цьому стає очевидним той факт, що в різні вікові періоди значимість різних чинників буде неоднаковою. Узагальнивши результати різних досліджень і деякі теоретичні підходи, Г. Крайг виділяє п'ять факторів, що впливають на Я-концепцію дитини: а) сприйняття дитини іншими (батьками, однолітками); б) самоаналіз (аналіз особистих переваг і недоліків); в) соціальні цінності,

очікування, ідеали; г) досвід соціальної поведінки; д) зовнішній вигляд, відчуття сили і здоров'я [1, с.90-91].

Відповідно до теорії Е. Еріксона основи особистісного розвитку дитини закладаються на першій стадії, що триває від народження до 18 місяців. У цей період дитина повинна набути почуття довіри до навколишнього світу. Це є основою формування позитивного самовідчуття. Почуття довіри до світу служить дитині опорою для набуття нового досвіду, гарантією правильного переходу до наступних фаз розвитку. Інакше вона не зможе з легкістю й захопленням звертатися до нових видів діяльності. В своєму оточенні дитина почуває, що її люблять, що її завжди готові прийняти, у неї закладається міцна основа для майбутньої взаємодії з іншими людьми і для формування позитивного відношення до самої себе. Все це формується материнською турботою. І оскільки довіра можлива тільки стосовно чогось, вона не може почати розвиватися раніше, ніж дитина навчиться виділяти людей і об'єкти, або до того, як у неї з'явиться відчуття, що сама вона є окремою істотою [2, с.71].

Друга стадія розвитку дитини триває від півтора до трьох-чотирьох років. У цей період дитина усвідомлює свій індивідуальний початок і саму себе як активно діючу істоту. Головний позитивний результат розвитку на цій стадії - досягнення почуття незалежності. Тобто, дитина повинна перейти від стану повної залежності від дорослих до відносної самостійності. У цьому віці дитина прагне робити все по-своєму, з обуренням відкидає спроби годувати її, одягати, тримати за руку на прогулянці, відкривати їй двері. Однак світ дорослих накладає на ці дії цілий ряд обмежень. Зрозуміло, ці заборони їй невідомі доти, поки вона їх не порушить. І тоді може виникнути конфлікт. Прагнення дитини до автономії виражається в експериментуванні і у самоствердженні, що час від часу викликає зіткнення з батьками. Такого роду конфлікти можуть привести до появи почуття невпевненості як у своїх силах, так і у своїй автономії. Автономія, почуття самостійності, самоконтроль без втрати самооцінки розвиваються потім у впевненість свободи вибору у конкретній ситуації. Це формується поступовим наданням дитині волі контролю своїх дій з боку батьків [2, с.75]. У цей період дитина особливо потребує доброзичливої підтримки, у натхненні. Почуття автономії, що зароджується, повинне супроводжуватися заохоченням настільки, щоб конфлікти, пов'язані із заборонами дорослих, не приводили до появи зайвої сором'язливості й сумніву у власних силах. Завдання взаємної адаптації поведінки батьків і дитини виявляється надзвичайно складне. Гіперопіка, насильство, обмеження,

а також гіпоопіка розвивають у дитині сором, сумніви, а в поведінці - покірність або впертість.

Таким чином, ми можемо зробити висновок, що дитинство, є важливим періодом для розвитку Я-концепції. У дитинстві розвивається основне почуття довіри до навколишнього світу, особливо до батьків, а також почуття автономії, що реалізується в певних межах.

Література

1. *Архирєєва Т.В. Критичне самовідношення молодших школярів і чинники його розвитку. – Великий Новгород, 2008. – 158 с.*
2. *Бернс Р. Розвиток Я-концепції і виховання. - М., 1986.*

УДК 159.922.73:159.923.2

ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ САМООЦІНКИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Хомич Іванна, викладач

Рівненський державний гуманітарний університет

Зі вступом дитини до школи її самосвідомість набуває нового рівня, проявляється як внутрішня позиція. Учень починає самовизначатися як суб'єкт навчальної діяльності, у нього формується Я-образ – результат усвідомлення глибинної суті людини, що дає змогу відрізнити себе від інших людей (такого, який успішно або неуспішно навчається, якого хвалять чи карають, з яким хочуть або не хочуть товаришувати). У молодшому шкільному віці значно розширюється сфера соціальних контактів дитини, що неминуче впливає на її первинну Я-концепцію – сукупність настанов щодо себе.

Зазначену проблему досліджували такі психологи як Ананьєв Б.Г., Бех І.Д., Павелків Р.В., Холмогорова В.М. та інші.

На думку Павелківа Р.В., саме в молодшому шкільному віці починає складатися самооцінка дитини, яка опосередковує її ставлення до себе, інтегрує досвід її діяльності та спілкування з іншими людьми. Це є найважливішою властивістю особистості, що забезпечує контроль над власною діяльністю з точки зору нормативних критеріїв, організацію своєї поведінки відповідно до соціальних норм [3].

Дана тема є актуальною, оскільки дослідження самосвідомості та самооцінки молодших школярів має значний практичний інтерес. Саме в цьому віці педагог у змозі коригувати уявлення учнів, їхню самооцінку, що є передумовами морального розвитку та становлення гармонійної особистості в майбутньому.

З М І С Т

ПЕРЕДМОВА.....3

Розділ 1. ФЕНОМЕНОЛОГІЯ САМОСВІДОМОСТІ

Багай Б., Павелків Р.В. Теоретичні аспекти становлення Я-концепції у молодшому шкільному віці.....4

Антонець О. Самосвідомість і її структура.....7

Бенедюк О. Шляхи самопізнання особистості.....10

Габрієль К. Образ фізичного «Я» як детермінанта індивідуального стилю поведінки в соціальних контактах.....13

Захарчук М. Генезис самосвідомості дитини.....15

Корольчук І. Розвиток уявлень про саморегуляцію.....16

Кравчук Я. Розвиток моральної саморегуляції у молодшому шкільному віці.....19

Кулаков Р. Самооцінка та рівень домагань як складові професійного самовизначення старшокласників.....21

Левшунова К. Дослідження саморегуляції.....25

Майстренко Є. Детермінація Я-концепції дитини.....28

Манзик О. Вимірювання самооцінки особистості.....30

Мариніч О. Особливості розвитку самооцінки у дошкільному віці.....32

Мартинюк Т. Психологічний аналіз розвитку самосвідомості особистості молодшого школяра.....35

Марчук В. Особистісна рефлексія як засіб активізації пізнавальної активності підлітків.....39

Онищук О. Загальна характеристика самопізнання як процесу.....42

Орел В. Цілі й мотиви самопізнання.....44

Осипчук О. Сфери і області самопізнання.....46

Пархомей К., Корчакова Н.В. Поняття Я-концепції.....48

Прит Т., Безлюдна В.І. Способи і засоби самопізнання.....50

Ревко Н. Розвиток самопізнання у дитячому віці.....53

Смоляк А. Феномен відношення людини до себе.....55

Тимощук С. Дитячо-батьківські стосунки та їх вплив на ставлення дитини до себе.....58

Ходневич Н., Безлюдна В.І. Формування Я-концепції дитини на різних стадіях розвитку.....61

Хомич І. Передумови формування самооцінки молодших школярів...63

Шпинюк В. Розвиток Его-ідентичності в дитячому віці.....66

РОЗДІЛ 2. ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ САМОСВІДОМОСТІ

Безлюдна В. Гендерні аспекти розвитку Я-фізичного на висхідному етапі онтогенезу.....	69
Беднарська І. Гендерна соціалізація особистості.....	71
Гірак І. Психологічний аналіз гендерних відмінностей адиктивної поведінки осіб юнацького віку.....	74
Забрідня О., Яцюк Н.О. Психологічний аналіз суб'єктивних чинників емоційного вигорання майбутніх педагогів (гендерні аспекти).....	81
Карнаух В. Гендерні аспекти формування адиктивної поведінки у підлітків.....	84
Корчакова Н. Усвідомлене батьківство як напрям психології самосвідомості.....	88
Князева А. Особливості гендерного спілкування в дошкільному віці.....	91
Мартинюк В. Гендерні відмінності реагування на конфліктну ситуацію учнів старшого шкільного віку.....	93
Назарець Л. Динаміка розвитку пізнавальних інтересів підлітків з урахуванням гендерних відмінностей.....	96
Оксенчук О. Гендерні особливості уявлень студентів про відповідальне батьківство.....	100
Осьмак Л. Психологічні особливості тривожності жінок зрілого віку.....	103
Пінаєва М. Соціальна диференціація гендерної ролі.....	106
Руденко Н. Гендерні аспекти дослідження етнічної толерантності підлітків.....	109
Созонюк О. Вплив гендерних стереотипів на процес становлення особистості дівчат-підлітків.....	111
Тендюк І. Особливості статево-рольових уявлень в дошкільному віці.....	114
Тоюнда О. Вплив сімейних традицій на ставлення молоді до проблем гендерної рівності.....	118
Ямницький О. Особливості формування гендерних схем у процесі статево-рольової соціалізації дітей.....	121

Наукове видання

СТУДЕНТСЬКИЙ НАУКОВИЙ АЛЬМАНАХ
Серія ПСИХОЛОГІЯ

Випуск 4

Заснований у 2008 р.

Відповідальні за підготовку збірника до видання – проф. Павелків Р.В.,
проф. Безлюдна В.І.

Комп'ютерна верстка Юрчук О.С.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра вікової та
педагогічної психології (к. 325, тел. 63-44-92)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі Рівненського
державного гуманітарного університету 33028 м. Рівне, вул.
С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

СТУДЕНТСЬКИЙ НАУКОВИЙ АЛЬМАНАХ. Серія «Психологія». -
Випуск 4. - Рівне: РДГУ, 2010. — 197 с.

ISBN 966 — 7281 — 07 — 8.

Збірник містить статті з актуальних проблем психології самосвідомості. Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

УДК: 159.922:316.612

ББК 74.20